

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuttavaa asumistuen tason eli korvausprosentin muutoksesta? (lain 8 §)

Voimassa olevan lain yleisestä asumistuesta 8 §:n mukaan ruokakunnalla on oikeus asumistukeen 80 prosenttiin hyväksyttävien enimmäismääräisten asumismenojen määrästä, josta on vähennetty lain 16 §:n mukainen perusomavastuu 42 prosenttia. Hallituksen esityksen mukaisesti korvausprosentti laskettaisiin 70 prosenttiin hyväksyttävien asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta pienentäen tuen tasoa kaikilla yleisen asumistuen saajilla. Euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta on aiemmin saanut yleistä asumistukea, hallituksen esitysluonnoksen (s. 13–14, kuvio 8) mukaan keskimäärin 70–79 euroa ruokakuntaa kohden.

Tampereen kaupunki katsoo, että asumistuen tason muuttaminen yhdessä muiden suunniteltujen muutosten kanssa vaikuttaa kielteisesti pienituloisten tamperelaisten toimeentuloon sekä hyvinvointiin. Haitat kohdistuvat erityisesti lapsiperheisiin, koska Tampereen ja kaupunkiseudun asuntomarkkinoilla on erittäin niukasti muutoksessa esitetyn enimmäisasuntomenon mukaisia perheasuntoja. Suunniteltu muutos lisää Kansaneläkelaitoksen järjestämistä kuuluvaan toimeentulotuen tarvetta. Muutos lisää myös hyvinvointialueen sosiaalihuollon vastuulle kuuluvaan täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen tarvetta näiden asukasryhmien keskuudessa.

Kohtuuhintaisille vuokra-asunnoille on Tampereella, Tampereen kaupunkiseudulla ja muissa kasvukeskuksissa patoutunut tarve, mikä näkyy yleishyödyllisillä vuokranantajilla asunnonhakijoiden jonoina. Vuokrattavana näyttäytyviä kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja on tosiasiallisesti jo tarjottu asuntojonoissa oleville. Inflaation ja korkojen nousun vuoksi omakustannuseriaatteella määritettävien vuokra-asuntojen vuokriin on odotettavissa korotuksia vuodelle 2024, mikä tulee vähentämään entisestään vuokratasoltaan edullisempien asuntojen saatavuutta. Vuokriltaan edullisimpiin, usein vanhemmassa asuntokannassa sijaitseviin vuokra-asuntoihin kohdistuvat tulevaisuuden peruskorjaukset tulevat nostamaan näiden asuntojen vuokratasoa ja vähentämään lain määrittelemän enimmäisasumismenon mukaisten vuokra-asuntojen määrää Tampereella. Kasvaneiden hoitokulujen sekä korkojen nousun myötä ei ole nähtävissä vuokrien alenemista myöskään vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa.

Samanaikaisesti on lausuntopyynnöllä hallituksen esitys eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain 7 a§:n muuttamisesta. Siinä esillä olevat toimeentulotuessa täysimääräisesti huomioitavien asumisnormien vuokrat rajat ovat lähes eurolleen samat, kuin tässä asumistuen uudistusesityksessä. Jotta toimeentulotuella on tosiasiallisia mahdollisuuksia tuoda tukea asumisen järjestämiseen, tulee toimeentulotuen asumisnormien olla selvästi asumistuessa hyväksyttäviä asumismenoja korkeammat.

Lausuttavaa omistusasunnon tukien lakkauttamisesta? (lain 7 ja 9 §)

Voimassa olevan lain yleisestä asumistuesta 7 ja 9 §:n mukaan asumistukea on mahdollista saada omistusasuntoon laissa määriteltyjen hyväksyttävien asumismenojen mukaisesti. Lisäksi ruokakunnan tulee omistaa osakeasunnosta tai omakotitalosta puolet saadakseen henkilökohtaisen asuntolainansa korkomenoihin tai hoitovastikemaksuihin asumistukea. Omistusasuntoihin maksettavalle asumistuella on ollut kasvava tarve, ja nämä menot ovat kasvaneet koko maassa vuodesta 2022 vuoteen 2023 nopean korkojen ja lämmityskustannusten nousun takia. Tampereella asumistukimenot kasvoivat 1,1 miljoonasta eurosta 1,3 miljoonaan euroon, kun vertaillaan vuoden 2022 ensimmäistä puolikasta vuoden 2023 vastaavaan.

Hallituksen esitysluonnoksen (s. 12, kuvio 6) mukaan elokuussa 2023 omistusasunnoissa asuvista asumistukea saavista ruokakunnista yksinhuoltajaperheiden osuus oli 24 prosenttia ja kahden huoltajan perheiden osuus 14 prosenttia. Toisena suurena omistusasuntoihin asumistukea saaneena ryhmänä oli yksinasuvat 58 prosentin osuudella. Asumistuki on mahdollistanut perheille kodin ja asuinpaikan säilymisen tilanteissa, jolloin esimerkiksi perhe- tai työllisyystilanteet ovat muuttuneet ja käytössä olevat tulot ovat pienentyneet. Asuinpaikan vaihtumista mahdollisesti seuraavat nopeat ja laajat elämänmuutokset voivat tuoda mukanaan haasteita, jotka kasvattavat sosiaali- ja muiden palvelujen tarvetta. Huolimatta yleisestä taloustilanteen kiristymisestä, lapsille ja nuorille tulisi lähtökohtaisesti luoda näkymiä vakaasta, positiivisesta ja tavoiteltavasta tulevaisuudesta. Vastikkeet voivat jäädä maksamatta täysimääräisinä, ja maksamattomat lainanhoitokulut ja niiden aiheuttamat maksuhäiriömerkinnät vaikeuttavat nykyisen asunnon pitämistä ja korvaavan vuokra-asunnon saantia.

Omistusasunnon asumistuen lakkauttaminen voi aiheuttaa tarvetta luopua omistusasunnosta keskittyen myyntinopeuden maksimoimiseen saatavan myyntihinnan sijaan. Siitä huolimatta asunnon myynti saattaa kestää jopa useita kuukausia asunnon ominaisuuksista ja vallitsevasta asuntomarkkinatilanteesta riippuen. Omistusasunnoista asumistuen poistumisen myötä luopumaan joutuvat kilpailisivat vuokramarkkinoilla olevista asunnoista muiden asunnontarvitsijoiden kanssa. Ei ole varmuutta siitä, että asumisen kustannukset pienentyisivät ja asumistuen tarve poistuisi tai pienentyisi vuokralle siirryttäessä. Lain muuttamisen kerrannaisvaikutukset olisi hyvä selvittää sekä asumistukimenojen että toimeentulotukimenojen näkökulmasta osana lainvalmisteluprosessia. Tampereen kaupunki ehdottaa selvitettäväksi, voisiko omistusasumista vähintäänkin kohtuullisen siirtymisajan tukea esimerkiksi myöntämällä asumistukea rajatun ajan sen jälkeen, kun ruokakunnan asumiskustannukset ovat nousseet huomattavasti suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin.

Lausuttavaa enimmäisasumismenojen kuntaryhmituksen muutoksesta (lain 10 §)

Ei lausuttavaa.

Lausuttavaa ansiotulovähennyksestä luopumisesta? (lain 13 §)

Voimassa olevan lain yleisestä asumistuesta 13 §:n mukaan ruokakunnan jäsenten yhteenlasketuista tuloista vähennetään 300 euron ansiotulovähennyksen verran kuukaudessa asumistuen määrää

laskettaessa. Hallituksen esitysluonnoksen (s. 6, kuvio 2) mukaan koko maassa asumistuen saajista 32 % oli kokonaan työttömiä vuoden 2022 lopussa. Ansiotulovähennyksen poistaminen pienentäisi erityisesti työssäkäyvien asumistukea saavien kotitalouksien lukumäärää. Osa-aikainen työ on monella alalla alan luonteen vuoksi pakon sanelemaa, eikä ole tosiallista mahdollisuutta luoda ainoastaan täysiaikaisia työpaikkoja. Samoin osa-aikatyö on esimerkiksi terveydellisistä syistä osalle työssäkäyvistä henkilöistä ainoa mahdollisuus osallistua työelämään. Osa-aikatyössä käymisen voi nähdä yksilön kannalta parempana vaihtoehtona kuin työttömyyden, millä voi aikaa myöten olla passivoiva vaikutus. Sosiaaliturvan heikentämisen voi nähdä lisäävän nykyisissä talousolosuhteissa työelämästä syrjäytymistä.

Hallituksen esitysluonnoksesta (s. 13–14) tulee ilmi, että lukumääräisesti suurin vähennys asumistukeen esitetyillä muutoksilla olisi 20–24-vuotiaisiin eli juuri työelämään siirtyneiden ikäluokkaan. Lyhyidenkin työkaksojen merkitys on tälle ikäluokalle tärkeää, sillä työkokemus auttaa työpaikan saamisessa valmistumisen jälkeen. Opiskelijoille osa-aikatyö on ollut kannattavaa ja opintoja on voinut silti päätoimisesti edistää. Töihin käytettävän ajan lisääntyminen opiskelun ohessa voi häiritä opiskelujen etenemistä.

Moni työnantaja on riippuvainen osa-aikaisista työntekijöistä mukaan luettuna kausiluonteiset työntekijät. Osa-aikatyö on yleisintä matalapalkka-aloilla. Työntekijöiden joustava saatavuus oletettavasti heikentäisi osa-aikatyön kannattavuuden laskiessa ja tällä olisi epäedullisia vaikutuksia elinkeinoelämään.

Lausuttavaa perusomavastuuosuuden tuloharkinnan kiristämisestä sekä lapsen ja aikuisen kertoimien muutoksesta? (lain 16 §)

Voimassa olevan lain yleisestä asumistuesta 16 §:n mukaan perusomavastuu on 42 prosenttia asumistuessa huomioon otettavista tuloista, joista on vähennetty täysimääräiseen tukeen oikeuttavan tulon määrä. Esityksessä perusomavastuuta korotettaisiin 50 prosenttiin pienentäen asumistuen tasoa niillä tuensaajilla, joilla tulot ylittävät perusomavastuurajan. Muutos myös pienentää tuloarajaa, jolla yleistä asumistukea saa.

Perusomavastuuosuuden esitetty kiristäminen pienentää työssäkäyvien asumistukea saavien käteen jäävää tuloa sekä pudottaa tällä hetkellä työtuloja sekä asumistukea saavia henkilöitä kokonaan pois asumistuelta. Vaikutus kohdistuu matalapalkka-alalla tai osa-aikatöissä oleviin henkilöihin. Hallituksen esitysluonnoksen (s. 12) mukaan yhteisvaikutus esitetyillä perusomavastuun korotuksella sekä ansiotulovähennyksen poistamisella koskee työssäkäyviä ruokakuntia, joista yli kolmasosan arvioidaan tippuvan pois yleiseltä asumistuelta.

Voimassa olevan lain yleisestä asumistuesta 16 §:n mukaan täysimääräiseen tukeen oikeuttava tulo on 555 euroa lisätynä 92 eurolla jokaista ruokakuntaan kuuluvaa aikuista ja 205 eurolla jokaista ruokakuntaan kuuluvaa lasta kohden. Hallituksen esityksessä aikuisen kerrointa pienennettäisiin 15 prosenttia ja lapsen kerrointa kasvatettaisiin 20 prosenttia.

Hallituksen esityksessä lapsen ja aikuisen kertoimen muutokset lieventävät muiden esitettyjen muutosten kerrannaisvaikutuksia koskien pienituloisten lapsiperheiden talouksia. Tampereen kaupunki pitää kannattavana sitä, että heikoimmassa asemassa olevien lapsiperheiden taloudellista asemaa ei heikennettäisi asumistukimuutoksella entisestään. Tämänhetkessä entisestään kiristyneessä taloustilanteessa jokapäiväisten välttämättömien menojen, kuten asumismenojen sekä ruoan, kustannukset ovat inflaation myötä nopeasti kasvaneet. Tampereen kaupunki pitää keskeisenä, että esityksen yhteydessä laaditaan kokonaisvaltainen lapsivaikutusten arviointi.

Esitetty kertoimen vaikutus yksinasuviin aikuisiin asumistuen kokonaisvaikutusta tarkastellessa heikentää entisestään työttömien tai pienituloisten asemaa. Heikoimmassa asemassa olevien asumistukimuutos kasvattaisi entisestään Kansaneläkelaitoksen perustoimeentulotukiasiakkaiden määrää sekä hyvinvointialueen täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen tarvetta.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista

Hallituksen esitysluonnoksen mukaiset yleiset asumistuen muutokset kohdistuvat pienituloisiin väestöryhmiin. Tampereella vuonna 2022 yleistä asumistukea sai 32 800 ruokakuntaa eli 13 prosenttia tamperelaisista. Heidän keskimääräiset kuukausitulonsa olivat 897 euroa kuukaudessa, asumismenot 616 euroa ja asumistuen määrä 312 euroa. Suurin osa tuensaajista oli yksinasuvia (78 %). Lapsiperheitä oli 14 %, joista yhden vanhemman perheitä 71 %. Elämäntilanteen mukaan tarkasteltuna yleisen asumistuen saajista opiskelijoita oli 53 %, työttömiä 25 % ja työssäkäyviä 14 % kaikista tuensaajista.

Esitetyt muutokset vaikuttavat hallituksen esitysluonnoksen (s. 9) mukaan kaikkiin yleisen asumistuen saajiin, joskin toimeentulotuen saajilla yleisen asumistuen pieneneminen kompensoituu suoraan toimeentulotuesta. Eniten yleinen asumistuki pienenisi jonkin verran työtuloja saavilla. Hallituksen esitysluonnokseen (s. 16) viitaten, merkittävimmin tuki pienenisi 900–1400 euron työtuloja saavilla ruokakunnilla. Kansaneläkelaitoksen laskelman (s. 16) mukaan yksin asuva yli 1400 euron tuloilla ei olisi muutoksen myötä oikeutettu asumistukeen. Kannustin työllistyä osa-aikaisesti tai pienipalkkaisesti koko-aikatoihin vähenisi.

Hallituksen esitys vaikuttaa kuntatalouteen negatiivisesti toimeentulotukimenojen kasvun kautta. Asumistuen pienenemistä jouduttaisiin kompensoimaan merkittävästi toimeentulotuella, Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan (Hallituksen esitysluonnos s. 15) valtakunnallisesti 15 000 kotitalouden osalta. Asumistukimienot kohdistuvat valtiolle. Sen sijaan kunnilla on 50 prosentin rahoitusvastuu kustannuksista, joita muodostuu kunnan alueella asuville maksettavista Kansaneläkelaitoksen perustoimeentulotuen kustannuksista.

Lausuttavaa muista vaikutuksista

Tampereen kaupungin pitää oleellisena kokonaisvaikutusarvioinnin laatimista lakimuutoksesta, huomioiden hyvinvointialueen sosiaalihuollossa syntyvät kustannukset sosiaalipalveluiden asiakkuuksien mahdollisesti lisääntyessä. Samoin valtion tulee hallitusohjelman toimeenpanon yhteydessä arvioida uudistusten kokonais- ja kerrannaisvaikutuksia, joiden Tampereen kaupunki arvioi heikentävän merkittävästi tamperelaisten heikoimmassa asemassa olevien hyvinvointia ja lisäävän kaupungin kustannuksia.

Lausuttavaa voimaantulosta

Ei lausuttavaa muissa lausunnon osa-alueissa kerrotun lisäksi.

Muuta lausuttavaa esityksestä

Lakivalmistelun aikataulu on kireä. Esimerkiksi tämän esitysluonnoksen lausuntoaika on tavanomaisen kuuden viikon sijasta 12 päivää johtuen budjettilakien valmisteluaikataulusta.

Tämän lain lisäksi valmistelussa on useita muita lakimuutoksia, jotka vaikuttavat pienituloisten kotitalouksien toimeentuloon ja hyvinvointiin. Tampereen kaupunki ilmaisee huolensa siitä, että kireän aikataulun vuoksi tämän lain sekä samaan aikaan valmisteltavien muiden lakien kokonaisvaikutusten arviointia ei ehditä tehdä riittävän perusteellisesti. Myös normaalia lyhyempi

lausuntoaika heikentää sekä organisaatioiden että kansalaisten osallistumismahdollisuuksia lakivalmisteluun.

Herrala Leeni
Tampereen kaupunki - Konsernijohtaja Juha Yli-Rajala